

นิพนธ์ต้นฉบับ (Original Articles)

การสอบสวนโรคลิชมาเนียในพื้นที่ผู้ป่วย Visceral leishmaniasis/ HIV co-infection ตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

at Kalasae subdistrict, Sikao district, Trang province)

ปราโมทย์ เกิดผล¹

เชษฐ ทองชาติ²

กอบกาญจน์ กาญจนโอกาส³

Pramote Kerdphon

Chet Thongkumdee

Kobkan kanjanopas

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสีเกา¹ สถานีอนามัยตำบลกะลาเส² สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง³

บทคัดย่อ

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสีเกาได้รับแจ้งมีผู้ป่วยโรคลิชมาเนีย 1 ราย อยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง จึงไปดำเนินการสอบสวนโรค โดยศึกษาประวัติผู้ป่วย เก็บข้อมูลทางระบาดวิทยาด้วยการค้นหาผู้ป่วยเพิ่มเติม ค้นหาแหล่งรังโรคทั้งในคนในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมโดยเจาะเลือดตรวจหาอิมมูโนด้วยวิธี DAT เมื่อมีผลบวกจะยืนยันซ้ำด้วยวิธี PCR และดักจับรึ้นฝอยทรายนำเฉพาะตัวเมียไปตรวจหาเชื้อลิชมาเนียด้วยวิธี PCR รวมทั้งใช้มาตรการป้องกันและควบคุมโรค ผลการสอบสวนโรค พบว่า ผู้ป่วยเป็นหญิง อายุ 28 ปี เป็น Visceral Leishmaniasis/ HIV co-infection โดยการตรวจพบ amastigote ในชิ้นเนื้อต้นแขนและ bone marrow แต่ผู้ป่วยเสียชีวิตไปก่อนหน้านี้อแล้ว ข้อมูลการช้กประวัติชี้ว่าผู้ป่วยติดเชื้อในประเทศไทยแต่ไม่อาจระบุแหล่งติดเชื้อได้ โดยทั้งนี้ข้อมูลระบาดวิทยาพื้นที่อยู่อาศัยของผู้ป่วยไม่ปรากฏพบทั้งผู้ป่วยรายใหม่ แหล่งรังโรคในคนและในสัตว์ รวมทั้งรึ้นฝอยทรายที่มีเชื้อลิชมาเนีย ส่วนมาตรการป้องกันและควบคุมโรคใช้วิธีผสมผสานทั้งด้านกายภาพและเคมีในการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ แหล่งเกาะพักและตัวเต็มวัยรึ้นฝอยทราย รวมทั้งให้ชุมชนร่วมกันเฝ้าระวังผู้ป่วยสงสัย

คำรหัส : Visceral Leishmaniasis /HIV co-infection, ข้อมูลทางระบาดวิทยา

บทนำ

โรคไลชมาเนีย (Leishmaniasis) เป็นโรคติดต่อมาโดยแมลง ที่ปัจจุบันเป็นปัญหาทางสาธารณสุขสูงไม่ต่ำกว่า 88 ประเทศ ทั้งในแถบเอเชีย ยุโรปอเมริกาใต้และแอฟริกา ส่วนใหญ่เป็นโรคประจำถิ่น (endemic areas) ประชากรเสี่ยงมากกว่า 350 ล้านคน^(1,2) การระบาดของลักษณะวงกว้างหรือเกิดขึ้น ครอบคลุมพื้นที่ขนาดใหญ่ (epidemic) พบน้อยมาก เคยมีรายงานการระบาดของขนาดเล็ก (small cluster outbreak) ในทหารไปช่วยรบในประเทศตะวันออกกลาง ประชากรกลุ่มอพยพ คนงานทำถนนเข้าไปในป่า นักท่องเที่ยวตั้งแคมป์⁽³⁾ ลักษณะการเกิดและการแพร่โรคแตกต่างกันตามสภาพภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับชนิดตัวเชื้อโรค (agent) สัตว์รังโรค (animal reservoir) และพาหะร่อนฝอยทราย (sandfly)⁽⁴⁾ นอกจากนี้ ประมาณ 35 ประเทศ โดยเฉพาะประเทศทางยุโรปตอนล่างประสบปัญหาจากความซับซ้อนของโรคในผู้ป่วยที่มีเชื้อ HIV ร่วมด้วย⁽⁵⁻⁷⁾

สำหรับประเทศไทยในอดีตมีรายงานการพบผู้ป่วยประเภทเกิดแผลตามร่างกาย (Cutaneous Leishmaniasis :CL) และประเภทพยาธิสภาพกับอวัยวะภายใน เช่นตับ ม้าม (Visceral Leishmaniasis :VL) ที่ชาวต่างชาติและแรงงานไทยกลับมาจากประเทศแหล่งโรคนำเข้ามา (imported case)^(8,9) แต่เมื่อปี 2539 ปรากฏ พบผู้ป่วยคนไทยรายแรก ประเภท VL เป็นเด็กที่ติดเชื้อในประเทศ (Indigenous case)⁽¹⁰⁾ และต่อมาตั้งแต่ปี 2548-2553 มีการพบผู้ป่วยคนไทยติดเชื้อในประเทศประปราย (sporadic-type) ปีละ 2-3 รายอย่างต่อเนื่องทุกปีโดยบางรายเป็น Leishmaniasis/ HIV co-infection ซึ่งสภาพการณ์คล้ายกับหลายประเทศที่ปัจจุบันมีปัญหา

โรคเอดส์ขยายตัวจากเขตเมืองเข้าสู่ชนบทและทำให้ปรากฏผู้ป่วยลักษณะดังกล่าว มากขึ้นเช่นเดียวกัน⁽¹¹⁾

การดำเนินงานเฝ้าระวังโรค เมื่อมีการพบผู้ป่วยรายใหม่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำการสอบสวนโรค และดำเนินการทางมาตรการป้องกันและควบคุมโรคโดยทันที ทั้งนี้ การสอบสวนโรคจะเป็นการยืนยันว่าพื้นที่ที่มีผู้ป่วยเป็นแหล่งแพร่โรคหรือไม่ โดยข้อมูลที่บ่งชี้ คือ การพบผู้ป่วยเพิ่มเติม แหล่งรังโรคในคน ในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหรือร่อนฝอยทรายที่มีเชื้อไลชมาเนีย ส่วนมาตรการป้องกันและควบคุมโรคซึ่งมีหลายวิธีจะเป็นการยับยั้งการขยายวงกว้างของโรค

ความเป็นมา

วันที่ 21 กันยายน 2553 เวลา 10.00 น. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอสีเกาได้รับแจ้งจากนายแพทย์ไพศาล เกื้ออรุณ นายแพทย์เชี่ยวชาญ (ด้านเวชกรรมป้องกัน) สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรัง ว่า มีผู้ป่วยโรคไลชมาเนีย อยู่ที่ตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ทีมงานระบาดวิทยาของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอสีเกาและสถานีอนามัยตำบลกะลาเสได้เดินทางไปบ้านผู้ป่วยและพบว่าผู้ป่วยเสียชีวิตเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2553 ณ.โรงพยาบาลศูนย์ตรัง ทีมสอบสวนโรคเคลื่อนที่เร็ว (SRRT) ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอสีเกา ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อมาโดยแมลงที่ 12.3 ตรัง ปศุสัตว์จังหวัดตรัง สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรัง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลกะลาเส และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านได้ร่วมกันดำเนินการสอบสวนและควบคุมโรคในพื้นที่ดังกล่าว

วัตถุประสงค์

เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูลทางระบาดวิทยา และป้องกันควบคุมโรคในพื้นที่ที่มีการพบผู้ป่วยโรค ลิชมาเนีย

วิธีการ

เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (descriptive study) ดังนี้

1. ศึกษาประวัติการเจ็บป่วยของผู้ป่วย โดย

- ทบทวนเวชระเบียนผู้ป่วยและประวัติการรักษาของผู้ป่วย
- สัมภาษณ์ญาติและเพื่อนผู้ป่วย แพทย์ พยาบาลและผู้ดูแลผู้ป่วย
- ทบทวนผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการ
- เปรียบเทียบอาการและอาการแสดงของผู้ป่วยกับเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

2. เก็บข้อมูลทางระบาดวิทยา

พื้นที่รัศมี 200 เมตรจากบ้านผู้ป่วยจะมีการค้นหาผู้ป่วยเพิ่มเติม ค้นหาแหล่งรังโรค ศึกษาสภาพแวดล้อม และสำรวจทางกีฏวิทยา

2.1 ค้นหาผู้ป่วยเพิ่มเติม (active case finding) โดย

2.1.1 กำหนด นิยามผู้ป่วย(definition of suspected case) ดังนี้

- ผู้ป่วยสงสัย (suspected case) ประยุกต์คำนิยามขององค์การอนามัยโลก(WHO) คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกับผู้ป่วยของตำบลกะลาเส อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ในรัศมีระยะทาง 200 เมตร จากบ้านผู้ป่วย ตั้งแต่ มกราคม 2551-กันยายน 2553 และมีอาการ 2 ใน 5 ข้อ ดังนี้

- 1) ร่างกายมีตุ่มพองใส ตุ่มนูน(nodule) ผื่น (papule) ดำดวงได้ผิวเนื้อ (macula) หรือแผลเรื้อรัง
- 2) ใช้นานกว่า 10 วันขึ้นไป อาจเป็นๆหายๆ
- 3) ซีดหรือมีภาวะโลหิตจาง

4) ตับหรือม้ามโต

5) น้ำหนักลดอย่างต่อเนื่อง

• ผู้ป่วยยืนยัน (confirmed case) คือ ผู้ที่เข้าเกณฑ์ผู้ป่วยสงสัยร่วมกับมีผลตรวจทางห้องปฏิบัติการที่บ่งชี้การติดเชื้อ *Leishmania* โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

- 1) การตรวจชิ้นเนื้อจากแผล พบ Amastigotes
- 2) การตรวจทางภูมิคุ้มกันวิทยาด้วยวิธี Direct Agglutination Test (DAT) ให้ระดับภูมิคุ้มกันต่อเชื้อ *Leishmania* 1:100 ขึ้นไปและมีผลยืนยันซ้ำตามข้อ 3
- 3) การตรวจหาสารพันธุกรรมด้วยวิธี Polymerase Chain Reaction (PCR) ให้ผลบวกจำเพาะต่อเชื้อ *Leishmania*
- 4) การตรวจไขกระดูก ตับ ม้าม หรือเลือด พบ Amastigotes
- 5) เลี้ยงเชื้อในอาหารได้ promastigote

2.1.2 สัมภาษณ์ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ตามแบบสอบถามที่จัดทำขึ้น ซึ่งจะถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ได้แก่ อายุ เพศ ที่อยู่อาศัย อาชีพ ข้อมูลเกี่ยวกับการป่วย และความเสี่ยงต่อการติดโรค

2.1.3 ศึกษาสภาพแวดล้อม

สำรวจสภาพทั่วไปทั้งในบ้าน นอกบ้าน และใกล้บ้านผู้ป่วย เช่น แหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ และสอบถามประวัติการมีชาวต่างชาติ/แรงงานต่างด้าวเข้ามาในพื้นที่ในช่วง 1-2 ปีที่ผ่านมา

2.1.4 ค้นหารังโรค

- รังโรคในคน
- รังโรคในสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น วัว สุนัข แมว สุนัข ฯลฯ และสัตว์ฟันแทะ เช่น หนู กระรอก กระแต ฯลฯ

โดยเจาะเลือด 2-3 ซีซี ใช้เฉพาะซีรัมไปตรวจหาระดับภูมิคุ้มกันต่อเชื้อ *Leishmania* ด้วยวิธี DAT ตัวอย่างที่ให้ผลบวกจะยืนยันซ้ำด้วยวิธี PCR⁽¹²⁾ ที่วิทยาลัยแพทยศาสตร์ พระมงกุฎเกล้า กรณีพบคนเป็นรังโรคจะทำการรักษาที่โรงพยาบาลจนหายขาด ส่วนสัตว์รังโรคจะถูกกำจัดโดยสัตวแพทย์

2.1.5 สำรวจทางกีฏวิทยา

โดยใช้กับดักแสงไฟ (light trap) จำนวน 10-12 เครื่องดักจับตัวเต็มวัยรังฝอยทรายตามแหล่งเพาะพันธุ์และแหล่งเกาะพักต่างๆ เช่น โพรงดิน โพรงไม้ กองไม้ กองขยะ กองกาบปาล์ม ดอกไม้ ดอกหญ้า กอกล้วย ซอก/ หลืบ/ รอยแตก/ รอยแยกผนังบ้าน โรงเก็บยาง กอไม้ จอมปลวก ขอนไม้ฝู ฯลฯ ดำเนินการตั้งแต่เวลา 18.00-06.00น. ทั้งก่อนและหลังพ่นเคมีตกค้าง (residual spray) โดยระยะเวลาห่างกันประมาณ 2 สัปดาห์

รังฝอยทรายตัวเมียที่จับได้ถูกตัดส่วนหัวและส่วนปลายท้องตรงปล้องที่ 9ไปทำเป็นสไลด์เพื่อจำแนกชนิด (species) ส่วนลำตัวที่เหลือ ชนิดเดียวกันเก็บรวม (pool) ในหลอด cryo tube ที่มี ethanol 70-80% จำนวน 10ตัว/หลอด แล้วนำไปตรวจหาเชื้อ *Leishmania* ด้วยวิธี PCR

3. ดำเนินการป้องกันและควบคุมโรค

ใช้มาตรการป้องกันควบคุมต่อเชื้อ สัตว์รังโรค และพาหะรังฝอยทราย รวมทั้งการให้ชุมชนมีส่วนร่วมเฝ้าระวังโรคต่อไปข้างหน้า ดังนี้

1) ผู้ป่วยทุกรายจะได้รับการรักษาจนหายขาด ที่สถานพยาบาลภาครัฐตามแนวทางการรักษาขององค์การอนามัยโลก

2) สัตว์รังโรคทุกตัวถูกกำจัดโดยสัตวแพทย์ ส่วนสัตว์เลี้ยงทั่วไปในหมู่บ้าน ได้รับการป้องกันถูกแมลงกัด เช่น ดัดแปลงมุ้งซุบสารเคมีกันคอกวัว ครอบมุ้งกรงแมวและสุนัข เป็นต้น

3) ทำ Big cleaning day โดยชุมชนร่วมกันกำจัดขยะในบ้านและรอบๆบ้านของตนเอง

4) พ่นเคมีตามฝาผนังบ้านประชาชนและบริเวณแหล่งเพาะพันธุ์รังฝอยทราย เช่น คอกสัตว์ กอไม้ รอยแตกรอยแยก

5) ให้สุขศึกษาแก่ อสม. ในการเฝ้าระวังโรคในผู้ป่วยสงสัยที่มีอาการเข้าได้กับคำนิยามขององค์การอนามัยโลก คือ ผู้มีไข้ นานกว่า 10 วันขึ้นไป (ประมาณ 2 สัปดาห์) น้ำหนักลดลงอย่างต่อเนื่อง ซีด ตับม้ามอักเสบหรือบวมโต และแจ้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไปดำเนินการสอบสวน

ผลการสอบสวนโรค

1. ประวัติผู้ป่วย

1.1 ประวัติทั่วไป

ผู้ป่วยเป็นหญิง อายุ 28 ปี ขณะป่วยอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งของตำบลกะลาเส อำเภอลิเกา จังหวัดตรัง นับถือศาสนาพุทธ สถานภาพสมรสคู่ มีบุตร 1 คน

ช่วงปี พ.ศ. 2549-มีนาคม 2552 (ประมาณ 3 ปี) เป็นครูสอนที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในตำบลลิปะน้อย อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพักอาศัยที่บ้านพักของโรงเรียน บริเวณห่างจากบ้านพัก 100-200 เมตรมีการเลี้ยงควายหลายตัว

ผู้ป่วยเคยเข้าร่วมการวิปัสสนาและพักค้างที่วัดบนเขาแห่งหนึ่งของอำเภอกะสมุยหลายครั้ง ครั้งละ 2-3 วัน ขณะเดียวกันก็กลับบ้านเยี่ยมพ่อแม่ที่จังหวัดตรังในช่วงวันหยุดด้วย ก่อนผู้ป่วยมาเป็นครูที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเคยอยู่ที่จังหวัดภูเก็ต 4 ปี ไปจังหวัดเชียงใหม่ 16 วัน และไม่มีประวัติเสี่ยงจากการติดสารเสพติดชนิดฉีดเข้าเส้น รับเลือด หรือเดินทางไปประเทศที่เป็นแหล่งโรค

1 ปี ก่อนเริ่มป่วย ขณะเป็นครูอยู่ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และตรวจพบมีเชื้อ HIV ผู้ป่วยเข้ารับยา

ARV ที่โรงพยาบาลสิเกา โดยมีค่า CD4 ต่ำมาตลอด (ต่ำกว่า 100) ผู้ป่วยแพ้ยารักษาการติดเชื้อหลายตัว และแพ้ยาด้านไวรัส ทำให้ผู้ป่วยอาการทรุด ไม่สามารถไปทำงานได้ตามปกติ เข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลหลายครั้ง ครั้งละหลายวัน เมื่อลาออกจากการเป็นครู(วันที่ 6 มีนาคม 2552) จึงกลับมาอยู่บ้าน และพักผ่อนที่บ้านจังหวัดตรังตลอด

1.2 ประวัติการเจ็บป่วย

ประวัติจากโรงพยาบาลสิเกา (วันที่ 9 มีนาคม -20 มิถุนายน 2552)

ผู้ป่วย โอมิเสมหะในคอ หูอื้อ คัดจมูกมาประมาณ 1 เดือน เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลวันที่ 9 มีนาคม 2552 ระหว่างการรักษา มีอาการของแผลในปาก หน้าและตาบวม ปวดแสบร้อน ถ่ายเหลวเพ็ช ไข้ ปวดเมื่อยตามตัว ปวดศีรษะ ผื่นขึ้นเป็นจ้ำๆตามตัว ผื่นนูนสีแดงตามใบหน้า ลำคอ ทานอาหารได้น้อย

ผลเลือดมีเชื้อ HIV A+ และ CD4 = 84

แพทย์ให้ยา ARV, BACTRIM (ผู้ป่วยแพ้ยาดังนี้ ช่วงหลังแพทย์จึงหยุดจ่ายยา) และมีการส่งต่อเข้ารับการรักษาคลินิกยาต้านที่โรงพยาบาลตรัง 1 ครั้ง โดย T = 37, BW = 68 kg

ประวัติจากโรงพยาบาลศูนย์ตรัง มีการ admit 6 ครั้ง

ครั้งที่ 1 วันที่ 6-28 สิงหาคม 2552(22 วัน)

ผู้ป่วยมีไข้ เวียนศีรษะ ปวดเมื่อยตามตัว ผื่นดำทั่วตัว ไม่คัน ซึ่งเป็นมาตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม 2552 BT 38.2, BP 110/70, BW 61 kg ระหว่างรักษาตัว มีไข้สูง ปวดศีรษะด้านขวาตลอด ใบหน้าบวมแดง ปวดเมื่อยตามตัว หูตึงฟังไม่รู้เรื่อง ซีดมาก

เจาะเลือดครั้งแรก WBC 4,500, Platelets 561,000, Hct 11.8 % (หลังให้ PRC 1 ยูนิต ทำให้ Hct 22-23 %, BT 39.3) ทำCT scan ผลปกติ เจาะเลือดครั้งต่อมา WBC 4,200, Platelets

522,000, Hct 20.1% และส่ง Cerebrospinal Fluid(CSF) ตรวจหา Cryptococcus Ag ผลเป็น positive

แพทย์ให้ยา Fluconazole, Amphotericin B ยาด้าน (TDF, d4T, LPV, CPM)

ครั้งที่ 2 วันที่ 14 กันยายน - 18 ตุลาคม 2552 (35 วัน) มาตามนัด

ผู้ป่วยมีไข้ต่ำๆ ปวดศีรษะในบางครั้ง BT 38.2, BP 108/72, PR 22

ระหว่างรักษาตัว มีไข้สูงตลอด ผื่นแดงตามใบหน้าและลำตัวลดลง แต่คงแสบร้อนตามผิวหนัง ตรวจ Cryptococcus Ag ผลเป็น negative, CT scan ผลปกติ

WBC 1,300 Platelets 426,000 Hct 23.8% แพทย์ให้ PRC 2 ยูนิต ทำให้ Hct เพิ่มขึ้นเป็น 26 %

ตรวจ Cerebrospinal Fluid(CSF) หา Cryptococcus Ag ผลเป็น positive

Urine ปกติ WBC 5,200, Platelets 532,000, Hct 26.1 %

แพทย์ให้ยา Amphotericin B ทุก 6 ชั่วโมง นาน 14 วัน ผู้ป่วยมีเลือดกำเดาไหล 3 ครั้ง Hct 24% ให้เลือด 1 ยูนิต วันต่อๆมา ผู้ป่วยรู้สึกตัวดี แต่แสบท้องและไอเป็นเลือดสดๆ ปนลิ่ม ½ แก้ว กำเดาไหล ถ่ายปกติ Hct 27 %, BT 40

แพทย์วินิจฉัย Cryptococcal meningitis และให้ยา Amphotericin B จนครบ 28 วัน, Cef-3 5 วัน ยาด้าน(TDF, d4T, LPV, CPM)

ครั้งที่ 3 วันที่ 14 มีนาคม - 16 มีนาคม 2553 (3 วัน)

ผู้ป่วยปวดศีรษะข้างซ้าย มีไข้และไอมา 2 วัน ผื่นหนังลอก

BT 38.7, BP 130/80, PR 22 PP 100 แพทย์สงสัย Meningitis รับยา ARV อยู่ WBC 6,500 Platelets 546,000 Hct 22.6% Albumin ต่ำ 3.1g/dl,

Urine , CXR ผลปกติ ให้ PRC 1 ยูนิต CD4 = 95
ตรวจหา Cryptococcus Ag ผลเป็น positive

แพทย์ให้ยา Cef-3 ยาต้าน(TDF, d4T, LPV,
CPM)

เดือน พฤษภาคม-กรกฎาคม 2553 ผู้ป่วย
มีผื่นดำขึ้นเป็นจ้ำทั่วใบหน้า ลำตัว แขน ไม่คัน
ไม่เจ็บ มีไข้ ไอทุกวัน แพทย์ตัดชิ้นเนื้อ(skin biopsy)
จากตุ่มที่แขน ส่งย้อม gram stain, AFB, Giemsa ที่
โรงพยาบาล มอ.

ครั้งที่ 4 วันที่ 22 -24 กรกฎาคม 2553
(3 วัน) มาตามนัด

ผู้ป่วยมีอาการอ่อนเพลีย เหนื่อย ซีด BT
38.3, BP 105/52, PR 28 ระหว่างรักษาตัว มีไข้สูง
ตุ่ม ผื่น ตกสะเก็ดดำตามตัว ไม่คัน

ผล skin biopsy จากมอ. พบ amastigote
ของ *Leishmania* sp.

แพทย์ให้ยา Fluconazole ยาต้าน (Lastavia,
LPV, B1 ,FBC, Folic ,ยาทา TA cream)

แพทย์วินิจฉัย A+ ร่วมด้วย prolong fever,
generalized subcutaneous nodules

ครั้งที่ 5 วันที่ 16 -19 สิงหาคม 2553
(4 วัน) มาตามนัด

ผู้ป่วยมีไข้สูง BT 38.5, BP 108/79, PR22,
WBC 8,400, Platelets 441,000, Hct 19.4 %,
Albumin ต่ำ 2.5 g/dl (ปกติ 3.5-5.5 g/dl)

แพทย์ทำ Bone marrow ส่งตรวจที่วิทยาลัย
การแพทย์พระมงกุฎ ผลพบAmastigote สามารถชี้
ว่าเป็น Visceral Leishmaniasis

แพทย์ให้ยา Fluconazole ยาต้าน Lastavia,
LPV B1, FBC Folic, ยาทา TA cream

ครั้งที่ 6 วันที่ 2 -16 กันยายน 2553 (15วัน)
มาตามนัด

ผู้ป่วยรู้สึกตัวดี แต่มีไข้ตลอด ไม่มีอาการ
เหนื่อย

WBC 9,200, Platelets 416,000, Hct
17.7%, Albumin ต่ำ 2.3 g/dl

แพทย์ให้ยาAmphotericin B 30 mg, 0.9 %
NaCl 80 ml/hr หลังให้ยา 2 วันแรก ผู้ป่วยมีไข้ สัน
มากขึ้น 9-11 วันถัดมาไม่มีไข้ ทานอาหารได้ดี ไม่
สิ้น 12วันไม่ยอมทานข้าวแต่ทานขนมได้ 13วัน ไอ
มีเสมหะ คัดจมูก ทานรสหนัก หายใจเร็ว 14 วัน มี
ไข้ มือชาตามปลายนิ้วเป็นครั้งคราว ในวันเดียวกัน
เวลา17.30 ยังรู้สึกตัว ถามตอบได้ หายใจเหนื่อย
17.45 น.ไม่รู้สึกตัว แพทย์ช่วยชีวิตประมาณ 30 นาที

2. ข้อมูลทางระบาดวิทยา

2.1 การค้นหาผู้ป่วยเพิ่มเติม (active case finding)

สัมภาษณ์ประชากรจำนวน 36 คน (คิดเป็น
ร้อยละ 9.11ของประชากรในหมู่บ้าน 395 คน) ส่วน
ใหญ่เป็นผู้หญิง (63.69%) อยู่ในวัยทำงาน อายุ 20-
60ปี (74.9%) อาชีพหลักๆเป็นเกษตรกร (66.7%)
การศึกษาระดับชั้นประถม(55.6%) ทุกคนเป็นคนไทย
และช่วง2ปีที่ผ่านมามีคนเคยเดินทางไปจังหวัด
อื่น แต่ไม่เคยมีผู้ใดไปต่างประเทศเลย (ตารางที่1)

โรคประจำตัวมีเพียงเด็กผู้หญิงพี่น้องกัน 2
คน เป็นโรคธาลัสซีเมีย(5.6%) การเจ็บป่วยในช่วง 2
ปีที่ผ่านมามีเด็กชาย 1 คนที่มีอาการและอาการ
แสดงที่เข้าได้กับนิยามและมีภูมิคุ้มกันต่อเชื้อ
Leishmania แบบจางๆ แต่ผลยืนยันซ้ำเป็นลบ
อย่างไรก็ตามผู้เชี่ยวชาญได้แนะนำให้เฝ้าระวัง
อาการและอาการแสดงของเด็กสงสัยรายนี้ต่อไป
อย่างน้อย 2 ปี (ตารางที่2)

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ที่เข้ารับการสัมภาษณ์และตรวจเลือด

ลักษณะ	ราย (%)
เพศ	
ชาย	13(36.1)
หญิง	23(63.9)
กลุ่มอายุ (ปี)	
0-4 ปี	1(2.8)
5-9 ปี	2(5.6)
10-14 ปี	2(5.6)
15-19 ปี	1(2.8)
20-24 ปี	3(8.3)
25-29 ปี	4(11.1)
30-34 ปี	3(8.3)
35-39 ปี	3(8.3)
40-44 ปี	5(13.9)
45-49 ปี	4(11.1)
50-59 ปี	4(11.1)
60 ปีขึ้นไป	4(11.1)
อาชีพ	
ในปกครอง	1(2.8)
นักเรียน นักศึกษา	5(13.9)
เกษตรกร	24(66.7)
แม่บ้าน หรือ อยู่บ้านเฉยๆ	1(2.8)
รับจ้าง	5(13.9)
ประวัติการเจ็บป่วยในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา	
ตุ่มหรือแผลเรื้อรัง	1(2.8)
ใช้เรื้อรังเป็นๆ หายๆ	1(2.8)
ซีดหรือมีภาวะโลหิตจาง	2(5.6)
ไม่มีอาการ	32(88.9)
ประวัติการเดินทางไปต่างจังหวัดของกลุ่มเสี่ยงในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา	
นครศรีธรรมราช	1(2.8)
สงขลา	1(2.8)
ภูเก็ต	5(13.9)
กทม	1(2.8)
นราธิวาส	1(2.8)
กาญจนบุรี	1(2.8)

2.2 การศึกษาสภาพแวดล้อม

2.2.1 สภาพบ้านและสิ่งแวดล้อม

สมาชิกในครอบครัวผู้ป่วยมี 7 คน คือ พ่อแม่ บุตรของผู้ป่วย ผู้ป่วย และพี่น้องของผู้ป่วย เครือญาติสายตรงไม่มีประวัติโรคเลือด โรคมะเร็ง

บ้านผู้ป่วยเป็นบ้านปูนชั้นเดียว ช่างบ้านมีกองไม้แปรรูปสำหรับต่อเติมบ้าน บริเวณหน้าบ้านห่างออกไป 4-5 เมตร มีกอไผ่ 1 กอ หลังบ้านมีกองขยะที่เกิดจากการใช้ในครัวเรือน 1 กอง จอมปลวกใหม่-เก่า หลายขนาดประมาณ 4-5 จอม ห่างออกไป 5 เมตร เป็นบ้านเพื่อนบ้าน 2 หลัง อยู่เรียงแถวเดียวกัน และมีคอกวัวกับคอกหมูอย่างละคอก บ้านผู้ป่วยมีสัตว์เลี้ยงภายในบ้านคือ สุนัขและแมวอย่างละตัว

พื้นที่รัศมี 200 เมตรจากบ้านผู้ป่วย มีจำนวนบ้าน 8 หลัง ตั้งอยู่กระจายท่ามกลางสวนยาพาราที่พัฒนาโดยพื้นดินโล่งเตียนมีหญ้าหรือวัชพืชอื่นน้อยมาก ไม่เหมาะสมให้รึ้นฝอยทรายเกาะพัก ตอนกลางวัน สวนยาพาราปลูกกันทั่วไปจนถึงเนินเขาที่อยู่ห่างออกไปประมาณ 1 กม. ตรงเนินเขามีป่าเล็กน้อย ชาวบ้าน 3 คนอายุมากกว่า 40 ปีขึ้นไป เล่า

ว่า ในอดีต หมู่บ้านแห่งนี้และใกล้เคียงดั้งเดิมเป็นป่า มีสัตว์ป่าขนาดกลางและขนาดเล็กบางชนิดให้เห็น เช่น กระเจง กระต่าย หนูทุก แต่ระยะ 5-7 ปีหลังนี้ เมื่อราคาขายพาราสูงขึ้นทำให้ชาวบ้านถากถางป่าปลูกต้นยางพาราแทน

2.2.2 แรงงานต่างด้าว/ ชาวต่างชาติ ในหมู่บ้าน ระยะ 2-3 ปี ที่ผ่านมา ไม่ปรากฏ มีแรงงานต่างด้าว/ ต่างชาติใดๆ มาอยู่ในหมู่บ้าน และไม่มีคนในหมู่บ้านเดินทางไปยังประเทศที่เป็นแหล่งโรค

2.3. รังโรค

2.3.1 ในคน

เจาะเลือดได้ 28 คนจากประชากรทั้งหมด 395 คน (7.09%) ผลการตรวจซีรัมของเลือด ด้วยวิธี DAT พบเด็กชาย 1 ราย และเด็กหญิง 3 ราย ที่ให้ผลบวก ยืนยันซ้ำด้วยวิธี PCR 2 ครั้ง โดยครั้งแรก เด็กหญิง 1 ราย มีแถบแบบจางๆ แต่ครั้งที่ 2 ทุกราย ให้ผลเป็นลบ (ตารางที่ 2) จึงแสดงว่าไม่มีรายใดมีเชื้อ *Leishmania*

อย่างไรก็ตาม เด็กชายและเด็กหญิงรายที่มีผลบวก และไม่มีโรคประจำตัว จะมีการติดตามปรากฏอาการของโรคต่อไปข้างหน้าด้วย

ตารางที่ 2 ผลการตรวจซีรัมของเลือดคน

คนที่						
1	เด็กชาย	6 ปี	Titer 1:100	Negative	Negative	-
2	เด็กหญิง	12 ปี	Titer 1:100	Negative	Negative	ธาลัสซีเมีย
3	เด็กหญิง	13 ปี	Titer 1:200	Negative	Negative	ธาลัสซีเมีย
4	เด็กหญิง	5 ปี	Titer 1:100	Positive แต่ Band PCR จางมาก*	Negative	-

* Band จางมาก ไม่สามารถส่งทำ sequence ได้

2.3.2 ในสัตว์

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม มี 4 ชนิด เจาะเลือด ได้ 3 ชนิด จำนวน 7 ตัว ประกอบด้วย วัว สุนัข และ

แมว ผลการตรวจหาอิมมูน พบว่า 1 ตัว (จาก 3ตัว) มีผลบวก แต่ยืนยันซ้ำแล้วให้ผลลบ แสดงว่าไม่มีสัตว์ ชนิดใดมีเชื้อ *Leishmania* (ตารางที่ 3)

ตาราง 3 ผลการตรวจซีรัมของเลือดสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ชนิดสัตว์	จำนวนสัตว์	จำนวนสัตว์ที่ตรวจพบ	เปอร์เซ็นต์ (%)	ผลการตรวจ	ค่าเฉลี่ย	หมายเหตุ
วัว	3	3	100.00	Positive 1 ตัว	33.33	Negative
สุนัข	6	2	33.33	Negative	0.00	-
แมว	9	2	22.22	Negative	0.00	-
หมูป่า	3	-	-	-	-	-
รวม	21	7	33.33	1	14.29	

2.4 การสำรวจทางกีฏวิทยา

รินฝอยทรายที่จับได้ส่วนใหญ่เป็นตัวยุค สัตว์ส่วนตัวผู้ : ตัวเมีย ประมาณ 3 : 1 มี 5 ชนิด โดย ก่อนฟักเคมี พบ 4 ชนิด เรียงลำดับชนิดที่มีความหนาแน่นมากไปหาน้อย คือ *Sergentomyia gammaea*, *S. iyengari*, *Phlebotomus stantoni* และ *S. barraudi*

และหลังฟักเคมีแล้วพบเพิ่มอีก 1 ชนิด คือ *S.indica* ความหนาแน่นของรินฝอยทรายทั้ง 2 ครั้งอยู่ในเกณฑ์ต่ำมากโดยความหนาแน่นหลังฟักเคมีต่ำกว่า ก่อนฟักเคมี (ตารางที่ 4) และรินฝอยทรายที่จับได้ ก่อนฟักเคมีเมื่อตรวจหาเชื้อด้วยวิธี PCR พบว่าไม่มี รินฝอยทรายชนิดใดมีเชื้อลีชมาเนีย

ตารางที่ 4 ความหนาแน่นรินฝอยทรายแต่ละชนิด(เฉพาะตัวเมีย)ก่อนและหลังฟักเคมีตกค้าง

ชนิด รินฝอยทราย	ก่อนฟักเคมี			หลังฟักเคมี		
	จำนวน (ตัว)	ร้อยละ	ความหนาแน่น (ตัว/ เครื่อง-คืน)	จำนวน (ตัว)	ร้อยละ	ความหนาแน่น (ตัว/เครื่อง-คืน)
<i>S.gammaea</i>	34	47.88	0.35	7	33.33	0.18
<i>S.iyengari</i>	34	47.88	0.35	9	42.86	0.21
<i>S.barraudi</i>	1	1.41	0.05	0	0	0
<i>S.indica</i>	0	0	0	3	14.29	0.08
<i>P.stantoni</i>	2	2.82	0.1	2	9.52	0.05
รวม	71			21		

อุณหภูมิ 26-28°C ความชื้น 89- 91 %

วิจารณ์

ผู้ป่วยรายนี้เป็นโรคลิชมาเนียโดยผลการตรวจทางห้องปฏิบัติการทำ skin biopsy ชิ้นเนื้อบริเวณผิวหนัง โคนแขนย้อมสี giemsa พบ amastigote และเจาะ Bone marrow ส่งตรวจที่วิทยาลัยการแพทย์พระมงกุฎ พบ amastigote เช่นกัน จึงระบุเป็น Visceral Leishmaniasis อย่างไรก็ตาม ผู้ป่วยติดเชื้อ HIV ร่วมด้วย จึงสรุปว่าผู้ป่วยรายนี้เป็น Visceral Leishmaniasis/ HIV co-infection ส่วนสายพันธุ์หรือชนิด (species) ของตัวเชื้อโรคเป็น *L. siamensis*

อาการแสดงของผู้ป่วยรายนี้เข้าได้กับนิยามผู้ป่วยสงสัย Visceral Leishmaniasis ของ WHO คือ มีใช้นานกว่า 10 วัน(ผู้ป่วยมีใช้นานเรื้อรังเป็นปี) ซีดและน้ำหนักลดลงมาก (ระยะ 6 เดือนลด 6-7 กก.) ส่วนตับม้ามโตไม่มีรายงานการตรวจของแพทย์อาการอื่นๆ ซึ่งมีในผู้ป่วยบางรายก็สามารถใช้ประกอบการวินิจฉัยได้เช่นเดียวกัน คือ ไอแห้งๆ เลือดออกทางจมูก(กำเดาไหล) เลือดตามไรฟัน อ่อนเพลีย เบื่ออาหาร ปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ ถ่ายเหลว ผื่นหนังแห้งตกสะเก็ด⁽¹³⁾ เป็นต้น กรณีอาการแสดงชัดเจนดังกล่าว WHO เสนอให้เจาะเลือดไปปั่น นำ buffy coat ตรงรอยต่อระหว่างซีรัมกับเม็ดเลือดแดงที่ตกตะกอนไปย้อมสี giemsa, culture ในอาหารเลี้ยงเชื้อหรือตรวจด้วยวิธี PCR แทนการเจาะ bone marrow ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงการติดเชื้อของผู้ป่วยได้⁽³⁾ สำหรับอาการทางผิวหนังที่เป็นผื่น จ้ำ หรือผื่นนูนคล้ำที่น่าจะเป็นสาเหตุจากภาวะการมีเชื้อ HIV ซึ่งลักษณะนี้มักเกิดขึ้นในผู้ป่วย Leishmaniasis/ HIV co-infection ที่มักมีอาการแสดงผสมหลากหลาย (mixed) เช่น แผล (sore) ผื่น(papule) ตุ่ม(nodule) ต่างดวงได้ผิวหนัง (macula) ตามใบหน้า ลำตัว แขน ขา และอาการพยาธิสภาพของอวัยวะภายใน เช่น ตับโต ม้ามโต

⁽¹⁴⁻¹⁵⁾ ซึ่งการตรวจวินิจฉัยทางคลินิกจึงมีความสำคัญในการคัดกรองเบื้องต้น และแพทย์ควรรู้เพื่อประกอบการตัดสินใจไปสู่การตรวจวินิจฉัยทางห้องปฏิบัติการ

ผู้ป่วยไม่มีประวัติเดินทางไปต่างประเทศ หมู่บ้านไม่มีประชากรกลุ่มเสี่ยงทั้งชาวต่างชาติและชาวบ้านที่นำโรคจากประเทศแหล่งโรคเข้ามา ไม่พบผู้ป่วยรายใหม่ แหล่งรังโรคในคนและในสัตว์รวมทั้ง รื่นฝอยทรายมีเชื้อลิชมาเนีย จึงกล่าวได้ว่า พื้นที่ที่ผู้ป่วยอยู่อาศัยในปัจจุบันไม่เป็นแหล่งแพร่โรค แสดงว่าผู้ป่วยติดเชื้อในประเทศไทย แต่ไม่สามารถระบุชัดเจนถึงแหล่งติดเชื้อได้

การสอบสวนโรคครั้งนี้ มีข้อด้อย คือ

1) การค้นหารังโรคในคน โดยเจาะเลือดประชากรได้เพียง 7.09% ของประชากรทั้งหมดหมู่บ้าน นับว่าต่ำมาก บ้านค่อนข้างกระจาย บริเวณรัศมี 200 เมตรจากบ้านผู้ป่วยมีบ้าน 28 หลังคาเรือน ซึ่งจำนวนตัวอย่างค่อนข้างน้อย

2) การค้นหารังโรคในสัตว์ โดยไม่มีการเจาะเลือดหมูป่าและไม่ดักจับหนูมาตรวจหาเชื้อลิชมาเนียน่าจะทำให้ขาดข้อมูลสำคัญสัตว์รังโรคไปหลายประเทศที่โรคลิชมาเนียเกิดแบบ Zoonosis มีหนูเป็นสัตว์ รังโรคสำคัญ และโรคลิชมาเนียดั้งเดิมมีวงจรการระบาดอยู่ในป่า เชื้อโรคแพร่กระจายท่ามกลางสัตว์ป่ากับรินฝอยทรายที่อยู่ในป่า ต่อมาชุมชนได้รุกเข้าไปในป่า โรคจึงค่อยๆ ขยายตัวจากป่ากับชนบทและมาสู่ชนบทในที่สุด⁽⁴⁾ เช่นเดียวกันกับหมู่บ้านแห่งนี้ที่ประชากรเปลี่ยนแปลงสภาพป่าดั้งเดิมเป็นสวนยางพาราและสวนปาล์ม ดังนั้นสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าและหมู่บ้านทุกชนิดซึ่งรวมทั้งหนู น่าจะได้ทำการเจาะเลือดตรวจหาเชื้อโรคด้วย

3) การสำรวจทางกีฏวิทยา ที่ใช้กับดักแสงไฟ (light trap) จับรินฝอยทราย แสงไฟจะดึงดูดรินฝอยทรายตัวผู้ซึ่งไม่กินเลือดให้เข้ามาที่กับดัก

เป็นส่วนใหญ่ การใช้น้ำแข็งแห้ง(dry ice) เสริมด้วย จะช่วยให้ได้รึ้นฝอยทรายตัวเมียเพิ่มขึ้น เนื่องจาก น้ำแข็งแห้งมีคุณสมบัติเหมือน CO₂ ของคนที่หายใจออกมา ล่อให้รึ้นฝอยทรายตัวเมียบินเข้าหาเหยื่อเพื่อกินเลือด⁽¹⁸⁾ และช่วงฤดูฝน ฝนตก รึ้นฝอยทรายมักจะไม้ออกหากิน อาจต้องเลี้ยงไปจับรึ้นฝอยทรายตามถ้ำหรือคอกสัตว์ที่มีหลังคาแทนเพราะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์⁽¹⁹⁾ รวมทั้งควรใช้ sticky trap ดัก รึ้นฝอยทรายตามโพรงสัตว์(หนู) และAspirator ติดตามบริเวณเกาะพักต่างๆด้วย โดยหลักการ การสำรวจทางกีฏวิทยาในการสอบสวนโรคควรใช้หลายเทคนิคดักจับรึ้นฝอยทราย เช่น มุ้งครอบสัตว์ (animal bait net trap) กับดักเหนียว (sticky trap), Aspirator หรือ Disney trap⁽²⁰⁾ เป็นต้น แต่ไม่ควรใช้คนเป็นเหยื่อล่อ(human bait)เพราะมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค

สรุป

ผู้ป่วยรายนี้เป็น Visceral Leishmaniasis/ HIV co-infection จากการพบamastigoteจากผลตามร่างกายและbone marrow ผู้ป่วยติดเชื้อในประเทศแต่ไม่ทราบแหล่งที่ติดเชื้อ และข้อมูลทางระบาดวิทยา ที่ไม่พบทั้งผู้ป่วยรายใหม่ แหล่งรังโรคในคนและในสัตว์ รวมทั้งรึ้นฝอยทรายที่มีเชื้อลิชมาเนีย อาจกล่าวได้ว่า หมู่บ้านปัจจุบันที่ผู้ป่วยอยู่อาศัยไม่เป็นแหล่งแพร่โรค

ข้อเสนอแนะ/ ข้อคิดเห็น

1.โรคลิชมาเนียในประเทศไทยเป็นโรคติดต่อมาโดยแมลงอุบัติใหม่ (Emerging Vector Borne Disease) ที่บุคลากรทางการแพทย์และผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งประชาชนไม่คุ้นเคยและรู้จัก โดยเฉพาะแพทย์ หากการตรวจวินิจฉัยถูกต้อง แม่นยำและรวดเร็ว แล้วทำการรักษาทันที่ จะช่วยชีวิตผู้ป่วย

ไว้ได้มาก จึงควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวตามความเหมาะสมเพื่อความมีประสิทธิภาพทางการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคต่อไป

2. ควรมีการติดตามเฝ้าระวังโรคไปข้างหน้าอีก 2-3 ปี (Prospective /Cohort surveillance) ในหมู่บ้านที่ผู้ป่วยอยู่อาศัยและหมู่บ้านใกล้เคียงที่มีปัจจัยเสี่ยงโดยเฉพาะพื้นที่ภาคใต้ซึ่งมีการพบผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องมาหลายปี จะทำให้ฐานข้อมูลทางระบาดวิทยา (Event based surveillance) เกี่ยวกับเชื้อโรค สัตว์รังโรค และพาหะรึ้นฝอยทรายหนักแน่นและมากเพียงพอต่อการพิจารณาตัดสินใจวางแผนปฏิบัติงานและใช้มาตรการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาครั้งนี้ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจาก คณะเจ้าหน้าที่เครือข่ายโรงพยาบาลสิเกา คณะเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรัง สำนักงานควบคุมป้องกันโรคหน้าโดยแมลงที่12.3 จังหวัดตรัง ทีม SRRT จังหวัดตรัง ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ตรัง สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดตรัง สำนักงานควบคุมและป้องกันโรคที่12 สงขลาในการเก็บข้อมูลทางระบาดวิทยา และนายแพทย์ธีรยุทธ สุขมี ภาควิชาปรสิตวิทยา วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า ได้อนุเคราะห์มาเป็นวิทยากรให้ความรู้โรคลิชมาเนียแก่บุคลากรในสำนักงานสาธารณสุขอำเภอต่างๆ และนายกเทศมนตรีนายกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตำบลกะลาเสกับคณะช่วยเหลือทางด้านการศึกษาสัมพันธมวลงคนในหมู่บ้าน ทีมผู้ศึกษาจึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Control of the leishmaniasis. Report of meeting of the WHO Expert Committee on the control of leishmaniasis, Geneva, 22-26 March 2010,186 page.
2. Magill AJ. Epidemiology of the leishmaniasis. *Dermatol Clin* 1995 13(3):505-23.
3. Buffet PE. Leishmaniasis : A guide for disease management . 2010; 1-66.
4. Kalra NL, bang YH. Manual on entomology in Visceral leishmaniasis . World Health Organization. South East Asia Region 1988; 1-19.
5. WHO. Report of the fifth consultative meeting on Leishmania/HIV co-infection, 2007
6. Desjeux P. World wide increasing risk factors for leishmaniasis . *Med Microbial Immunol* 2001, 190 (1-2) : 77-9.
7. Redhu NS. Leishmaniasis-HIV co-infection : an emerging problem in India. *Aids* 2006; 20(8): 1213-5.
8. อนุชิต จุฑะพุทธิ. Visceral Leishmaniasis. วารสารสมาคมปรสิตวิทยาและอายุรศาสตร์เขตร้อนแห่งประเทศไทย 1986; 9(2):49-53.
9. ธาดา เปี่ยมพงศ์สานต์. Cutaneous leishmaniasis. วารสารสมาคมปรสิตวิทยาและอายุรศาสตร์เขตร้อนแห่งประเทศไทย 1986; 9(2):44-8.
10. สุริยะ คูหะรัตน์, จรุง เมืองชนะ, ลักษณะ ไทยเครือ, อองอาจ เจริญสุข. ผู้ป่วย Visceral Leishmaniasis คนไทยรายที่ 6 ในประเทศไทย. รายงานการเฝ้าระวังโรคประจำสัปดาห์. กองระบาดวิทยา กระทรวงสาธารณสุข 1997 ; 1-4.
11. อธิยุทธ์ สุขมี. โรคไลชมาเนีย(leishmaniasis). รายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาประจำสัปดาห์ ปีที่ 41 ฉบับที่ 3 ; สิงหาคม 2553. 49-63.
12. โชติช่วง พนโสภณกุล. การวินิจฉัยโรคไลชมาเนีย (Leishmaniasis diagnosis) : ใน รื่นฝอยทรายและโรคไลชมาเนีย. 2546: 77-97.
13. Peter W, Glues H. Leishmaniasis. *Tropical medicine and parasitology*. Publisher-Hercourt publish limited 1999 :1-60.
14. World Health Organization. Control of the leishmaniasis. Report of meeting of the WHO Expert Committee on the control of leishmaniasis, Geneva, 22-26 March 2010,186 page.
15. Alvar J, Aparicio P, Aseffa A, Den Boer M, Cañavate C, Dedet JP, Gradoni L, Ter Horst R, López-Vélez R, Moreno J. The relationship between leishmaniasis and AIDS: the second 10 years. *Clin Microbiol Rev*. 2008 Apr;21(2):334-59.
16. World Health Organization. Guidelines and standard operating Procedures for Kala- azar Elimination in South-East Asia Countries . Inter-country Training of trainers workshop for Kala-azar Elimination, Patna, India 19-23 November 2007. 1-82.
17. World Health Organization. Regional Strategic Framework for Elimination of Kala-azar from the South-East Asia Region(2005-2015) WHO Project No : IND CRD 714. 2005; 1-22.
18. Gillies MT. The role of carbon dioxide in host-finding by mosquitoes(Diptera : Culicidae) : a review *Bull Entomol Res* 1980 ; 70: 525-32.
19. กอบกาญจน์ กาญจนภักดิ์. รื่นฝอยทราย: ในรื่นฝอยทรายและโรคไลชมาเนีย. นนทบุรี: สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง. 2546; 1-16.
20. ชำนาญ อภิวัดฒนศร, ยุทธนา สามัง. การสำรวจรื่นฝอยทราย: เทคนิคการดักจับและการจำแนก: ใน รื่นฝอยทรายและโรคไลชมาเนีย. นนทบุรี: สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง. 2546: 98-125.